

8^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

Αθήνα, 10-12 Νοεμβρίου 2011

Σάββατο, 12 Νοεμβρίου 2011, 17:00-19:00

Ανοικτή συζήτηση:

Επιστημονική ορολογία και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ)

Συντονίστρια: **Μαρίνα Πανταζίδου**, επίκ. καθηγήτρια Σχολής Πολιτικών Μηχανικών, ΕΜΠ

Συνομιλητές: **Αθανάσιος Δρίτσας**, καρδιολόγος, Ωνάσειο Καρδιολογικό Κέντρο, συνθέτης
Μιχάλης Μειμάρης, καθηγητής Τμήματος Επικοινωνίας και ΜΜΕ, ΕΚΠΑ
Γιάννης Ριζόπουλος, δημοσιογράφος, Pathfinder TechnoΛογείν
Μενέλαος Σωτηρίου, μαθηματικός, Γενικός Γραμματέας Science View
Μάχη Τράτσα, δημοσιογράφος, Εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ

4

Μενέλαος Σωτηρίου, μαθηματικός, Γενικός Γραμματέας Science View

Δημοσιογραφία Επιστήμης: Μπορούν να αποτυπωθούν δημοσιογραφικά τα αποτελέσματα της επιστήμης;

1. Εισαγωγή

Ξεκινώντας την παρέμβασή μου θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά για την τιμή που μου έγινε από τους διοργανωτές ώστε να παρευρεθώ και παρουσιάσω κάποιες από τις απόψεις μου, εκπροσωπώντας τον μη κερδοσκοπικό οργανισμό Science View. Στο κείμενο που παραθέτω προσπαθώ να καλύψω κάποια από τα σημεία ενδιαφέροντος του αποψινού πάνελ και να θέσω επιγραμματικά τις απόψεις μας, τις οποίες και προσπαθούμε από την ίδρυση του φορέα αυτού να επικοινωνήσουμε σε συνεργάτες και συνοδοιπόρους σε αυτό που λέγεται δημοσιογραφία επιστήμης, επικοινωνία (ή επικοινωνώνηση) της επιστήμης ή ακόμη και για πολλούς εκλαϊκευμένη επιστήμη.

Θα ξεκινήσω λοιπόν λέγοντας:

«Η επιστήμη εκτιμά την λεπτομέρεια, την ακρίβεια, το απρόσωπο, τη τεχνική, τη διάρκεια, τα γεγονότα, τους αριθμούς και πρέπει να έχει σωστό αποτέλεσμα. Η δημοσιογραφία εκτιμά τη συντομία, την προσέγγιση, την προσωπική άποψη, την καθομιλουμένη, την αμεσότητα, τις ιστορίες, τις λέξεις και να είναι σωστή, αυτή τη στιγμή. Αυτό μπορεί να δημιουργεί εντάσεις».

Η φράση αυτή (ελεύθερη μετάφραση) ανήκει στον Quentin Cooper, του ραδιοφωνικού σταθμού BBC και της εκπομπής “4’s Material World”.

Με αυτή τη φράση θα ήθελα να τονίσω και το θέμα της σύντομης ομιλίας μου και να δώσω, ίσως, έναυσμα για την συζήτηση που θα ακολουθήσει. **Πόσο επιστημονική είναι η δημοσιογραφία ή πόσο η δημοσιογραφία αποτυπώνει την επιστημονική έρευνα και τα αποτελέσματα αυτής; Μπορούν να αποτυπωθούν δημοσιογραφικά τα αποτελέσματα της επιστήμης; Και τι χρειάζεται για αυτό;**

2. Δημοσιογραφία Επιστήμης και επικοινωνία της επιστήμης

Κύριος στόχος των επιστημόνων είναι η έρευνα, αλλά έχουν αρκετές δυσκολίες να εργαστούν στον κόσμο των μέσων μαζικής ενημέρωσης, τα οποία με τη σειρά τους είναι από τους βασικούς διαμορφωτές της κοινής γνώμης. Η αποτελεσματική επικοινωνία με το κοινό είναι όλο και περισσότερο αναγκαία για την επιστημονική κοινότητα, αλλά χωρίς μέσα μαζικής ενημέρωσης η υποστήριξη αυτού του στόχου διαφαίνεται αρκετά δύσκολη.

Εν τω μεταξύ, οι τρέχουσες επιδόσεις της Ευρώπης όσον αφορά τη διάδοση των ερευνητικών αποτελεσμάτων μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης συχνά αποτυγχάνουν να ταιριάξουν με την αριστεία της έρευνας. Η πληθώρα των ευκαιριών για επιστήμονες να ενεργούν ως διερμηνείς των καθημερινών περιστατικών δεν λαμβάνεται υπόψη από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Σύμφωνα με έρευνα που έχει διεξαχθεί και δημοσιεύθηκε στο τέλος του 2007¹, υπάρχουν δυο βασικοί λόγοι για τους οποίους οι επιστήμονες πιστεύουν ότι η επιστήμη δεν επικοινωνείται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο:

- Η έλλειψη ειδικών χρηματοδοτήσεων για την επικοινωνία, η έλλειψη χρόνου και οι δυσκολίες εξεύρεσης πιο απλής γλώσσας και ορολογίας για να επικοινωνεί με σαφήνεια και αποτελεσματικά με το ευρύτερο κοινό.
- Η έλλειψη εξειδικευμένων δημοσιογράφων επιστήμης στα μέσα ενημέρωσης, επαγγελματικών οδηγών, εκδοτικών πολιτικών.

Στην ανάλυση του λόγου εμπλέκονται προσεγγίσεις για τη χρήση της γλώσσας, της ορολογίας και των εννοιών οι οποίες με ακρίβεια θα πρέπει να αποτυπώνουν τον τρόπο με τον οποίο η επιστημονική γνώση φτάνει στο ευρύ κοινό.

Η επιστημονική (σε αρκετές περιπτώσεις θα λέγαμε ακαδημαϊκή) χρήση της γλώσσας και των εννοιών έχει αναγνωριστεί ως τέτοια διότι κατέχει τους δικούς της κανόνες, τα πρότυπα και το ύφος της, που επηρεάζουν όχι μόνο ορολογία, αλλά τους τρόπους παρουσίασης και αιτιολογίας, μέσω συγκεκριμένων ειδών λόγου και διαδικασιών. Δεν υπάρχει αμφιβολία, λοιπόν, ότι ο τρόπος με τον οποίο τα κομμάτια της επιστημονικής γνώσης επιλέγονται και μετατρέπονται ώστε να παρουσιαστούν και εξηγηθούν σε μη ειδικούς μπορεί να είναι ένα πολύ δύσκολο έργο, δεδομένου ότι απαιτεί μια αυστηρή διαδικασία μετατροπής (recontextualization²) του επιστημονικού λόγου κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες που έχουν να κάνουν κυρίως με το χρόνο και τον τόπο στον οποίο γίνεται. Επομένως, η διάκριση μεταξύ απλούστευσης και ευτελισμού στην επικοινωνία ή/και εκλαΐκευση της επιστήμης δεν είναι εύκολο να οριοθετηθεί.

3. Πέντε στοιχεία της επικοινωνίας της επιστήμης

Όποιο και αν είναι το θέμα, το μέσο που θα χρησιμοποιηθεί, η ομάδα-στόχος, ο τρόπος παρουσίασης, η γλώσσα της επικοινωνίας, είναι ανάγκη να περιέχει τα εξής πέντε στοιχεία της επιστήμης της επικοινωνίας και της επιστημονικής εκλαΐκευσης:

- (1) Επιστημονικό Περιεχόμενο
- (2) Γλώσσα και το ύφος της παρουσίασης
- (3) Το «πώς» και το «γιατί»
- (4) Επαρκής Ανάλυση
- (5) Διασκέδαση / Χιούμορ

Λόγω του περιορισμένου χρόνου πιο κάτω παραθέτω αναλυτικά μόνο τα δυο πρώτα τα οποία και θεωρώ ως τα σημαντικότερα.

¹ European Research in the Media: the Researchers' point of view, Δεκέμβριος 2007.

² <http://en.wikipedia.org/wiki/Recontextualisation>

(1) Επιστημονικό Περιεχόμενο

Η παρουσία επιστημονικού περιεχομένου είναι πολύ σημαντική στην επικοινωνία της επιστήμης. Η επικοινωνία της επιστήμης δεν σημαίνει μόνο ότι ένα κείμενο ή σε μια ομιλία θα περιλαμβάνεται ο όρος «επιστήμη» ως το περιεχόμενο. Γενικά, οι άνθρωποι τείνουν να μιλούν «για την επιστήμη» και δεν μιλάνε «σχετικά με την επιστήμη». Με άλλα λόγια, αναφέρουν κάποιους επιστημονικούς όρους, κατά την προσπάθεια να επικοινωνήσουν ένα επιστημονικό ζήτημα, αλλά δεν είναι σε θέση να το εξηγήσουν στο επίπεδο ενός κοινού ανθρώπου, δηλαδή ενός μη ειδικού στο συγκεκριμένο ζήτημα. Αυτό μπορεί να γίνει κατανοητό με ένα παράδειγμα.

“... Μία απλή επέμβαση με λέιζερ είναι αρκετή για να μετατρέψει τα καστανά μάτια σε γαλανά, όπως υποστηρίζει ο δρ Χ, επικεφαλής της ερευνητικής ομάδας Ψ του Πανεπιστημίου Ζ.

Η νέα τεχνική με την ονομασία «ΧΨΖ», που χρειάστηκε μια δεκαετία ερευνών για να τελειοποιηθεί, σύμφωνα με τον δρ Χ, προβάλλει ως εναλλακτική λύση στους φακούς επαφής, μόνο που δεν έχει επιστροφή, αφού τα καστανά μάτια δεν μπορούν να ξαναγίνουν καστανά, αν κανείς μετανιώσει για τα γαλανά που απέκτησε. ...”

Αυτό σίγουρα δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ολοκληρωμένο επιστημονικό νέο. Για να θεωρηθεί τέτοιο θα πρέπει να περιέχει τουλάχιστον τα πιο κάτω:

- να περιέχει πληροφορίες σχετικά με το ερευνητικό έργο που επιτελεί η ομάδα,
- τις επιπτώσεις της έρευνας στο μέλλον μας,
- τη φύση της έρευνας,
- τις εφαρμογές της

και βέβαια να παρουσιάζεται με μια μορφή κατανοητή από όλους τους ανθρώπους (ειδικούς και μη). Οι προσπάθειες για την επικοινωνία της επιστήμης δεν πρέπει να στερούνται του επιστημονικού περιεχομένου.

(2) Γλώσσα και το ύφος της παρουσίασης

Η γλώσσα (και οι όροι που θα χρησιμοποιηθούν) θα πρέπει να είναι απλή και σαφής. Κοινή ομιλούμενη γλώσσα είναι ένας καλός τρόπος για να γίνει αυτό. Αυτό καθιστά εύκολο, για την ομάδα-στόχο, να αντιληφθεί με σαφήνεια τι είναι επιθυμητό να επικοινωνηθεί και να το απολαμβάνουν όσοι το διαβάζουν, ακούνε ή/και βλέπουν, από την κατανόησή του.

4. Ελλάδα, δημοσιογραφία επιστήμης, και εκπαίδευση

Κλείνοντας, θα ήθελα, πολύ σύντομα, να αναφερθώ και στην ελληνική πραγματικότητα σε ό,τι αφορά την επικοινωνία της επιστήμης και την δημοσιογραφία επιστήμης αλλά και για εκπαίδευση στα ζητήματα αυτά. Κυρίως τα πιο κάτω είναι διαπιστώσεις από μια μικρή έρευνα που έχει γίνει επί του θέματος από την Science View και η οποία θα ολοκληρωθεί εντός του έτους. Επίσης, είναι επισημάνσεις που μας ενδιαφέρει να συζητηθούν και να ακούσουμε και τις απόψεις σας.

Στην Ελλάδα υπάρχει περιορισμένος αριθμός διαπιστευμένων δημοσιογράφων επιστήμης.

Στην πραγματικότητα στην Ελλάδα, οι δημοσιογράφοι και γενικότερα οι άνθρωποι που ασχολούνται με την επικοινωνία της επιστήμης δεν έχουν το κατάλληλο υπόβαθρο όσον αφορά στην κατάρτιση πάνω σε θέματα επικοινωνίας της επιστήμης.

Και αυτό το λέω για να υποστηρίξω το ότι υπάρχει έλλειψη επαγγελματισμού (συνήθως οι δημοσιογράφοι που ασχολούνται προέρχονται από άλλο τομέα της δημοσιογραφίας), αγνοούν τις κατευθυντήριες γραμμές και τεχνικές προσεγγίσεις, και με αυτή την έννοια οι προσπάθειές τους δεν είναι αρκετά επιτυχείς.

Επιπλέον, τα Πανεπιστήμια και τα αντίστοιχα Τμήματα Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και Επικοινωνίας δεν προσφέρουν ειδικά μαθήματα σχετικά με την δημοσιογραφία της επιστήμης.

Στην αρχική έκθεση που έχουμε εκδώσει από την άνοιξη του 2011 περιγράφονται διάφορες προσπάθειες που δειλά-δειλά ξεκινούν και στην Ελλάδα. Με την ολοκλήρωση της έκθεσης (Δεκέμβριος 2011) θα υπάρχουν αρκετές υποδείξεις και προτάσεις για τις κινήσεις που πρέπει να γίνουν προς την κατεύθυνση να υπάρχει ένα συγκεκριμένο πλαίσιο μέσα στο οποίο οι προσπάθειες επικοινωνίας της επιστήμης αλλά και της δημοσιογραφίας επιστημονικών ζητημάτων θα εφαρμόζονται.

Σας ευχαριστώ.

5. Αναφορές

Science Communication

1. European Research in the Media: the Researchers' point of view, Δεκέμβριος 2007, Directorate-General for Research
2. Science Communication and Science Journalism Meta-Review The crisis of media, the relocation of the journalists' world and the decline of science sections in the context of the Internet communicative and social revolution, www.mediaforscience.com, Madrid, 12-13 May 2010, Vladimir de Semir
3. <http://en.wikipedia.org/wiki/Recontextualisation>
4. Report on Science Journalism in Greece, March 2011, Science View
5. SCIENCE COMMUNICATION: A CONCEPTUAL FRAMEWORK, DR. MANOJ PATAIRIYA